

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

1

«РАДЯНСЬКА ШКОЛА»
1955

З М І С Т

	Сто
<i>Н. Красіна</i> — Дітям про В. І. Леніна	3
<i>Г. Бойко</i> — Ми рідного Леніна діти	6
<i>М. Йогансен, Н. Промислова</i> — Розширення мережі дитячих садків на Україні	7
<i>Т. Косма</i> — Розвиток творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку	10

З Д О С В І Д У

<i>Р. Козакова</i> — Деякі питання виховання поведінки дітей	15
<i>І. Плоткіна</i> — Виховання рис комуністичної моралі	19
<i>Т. Лагер</i> — Виховання працьовитості у дітей середньої групи	25
<i>Є. Контребінська</i> — Навчання аплікації в дитячому садку	28
<i>П. Токар</i> — Орієнтовний розподіл занять з навчання аплікації в середній групі	32

К О Н С У Л Ь Т А Ц І Я

<i>Ф. Лібенсон</i> — Екскурсія і прогулянка в дитячому садку	34
<i>Т. Ковпаненко</i> — Про звірів	35

<i>М. Матрохін</i> — Панас Мирний про виховання	39
---	----

К Р И Т И К А І Б І Б Л І О Г Р А Ф І Я

<i>М. Острик</i> — Книжкова полиця дошкільника, 1954 р.	43
---	----

Редакційна колегія:

*М. Ф. Даденков, О. Ф. Єгорова, Н. О. Красіна, Н. Ю. Переверзева,
Ю. Ф. Петраківська, Є. К. Сухенко, П. С. Ходченко, П. Р. Чамата,
Т. І. Цвєлих (відповідальний редактор).*

Журнал «Дошкольное воспитание» № 1
(на українском языке)

Техредактор *О. О. Чала*

Коректор *М. М. Степняк*

Адреса редакції: Київ, Ново-Павлівська, 2. Тел. 6-50-43.

БФ 00757. Зам. 5588. Тираж 15 000. Друк. арк. 3. Обл.-видавн. арк. 4,5.
Формат паперу 70×180¹/₁₆. Підписано до друку 6.I 1955 р.

Київська обласна друкарня, вул. Леніна, 19.

суспільне середовище, в якому вона відбуватиметься. Він повинен намітити собі характер і зміст тих коротеньких бесід, які мають відбутися між ним і дітьми під час прогулянки. При цьому, на відміну від екскурсії, де єдність теми є характерною рисою, тут це зовсім не обов'язкове.

На закінчення треба сказати кілька слів про так звані цільові прогулянки, наприклад, прогулянки в ліс за грибами, в поле за квітами і подібні. Ці форми виховної роботи безумовно треба віднести до категорії прогулянок, оскільки основний їх зміст — у самому процесі подорожі, а не в тій меті, яка дає привід називати їх цільо-

вими. Проте деякий, шоправда, незначний, елемент екскурсії вони все ж мають. Цей елемент полягає в твердій фіксації кінцевої мети прогулянки і в певній навчальній роботі, пов'язаній з цією метою.

Чітке і ясне уявлення про екскурсію та прогулянку, про те, що між ними спільного і чим вони відрізняються одна від одної, допоможуть вихователю свідомо поставитись до цих форм роботи і підуть на користь педагогічній справі в дитячому садку.

Ф. ЛІБЕНСОН,

методист кабінету дошкільного виховання
Полтавського ІУУ.

Про звірів

ЗАЄЦЬ

Важко назвати ще більш беззахисну тварину, ніж заєць, який все життя рятуються від численних ворогів завдяки своїм швидким ногам. Власне здатність швидко тікати й є захисним пристосуванням зайця.

Заєць сірий заселює всю територію України. Найулюбленішими місцями проживання зайців є дрібнолісся і чагарникові зарості по долинах річок, поблизу зелених лук та зораних ланів.

Як це на перший погляд не дивно, що-хвилини чекаючи небезпеки, зайці живуть цілком відкрито і нір ніколи не риють. Тільки в рідких випадках (переважно поранені), вони ховаються в порожню чужу нору — барсука, сурка.

Для свого відпочинку та навіть і для виведення малят заєць вигрібає кігтями лише неглибоку ямку в землі (аби можна було вміститись) десь під кущиком на узліссі або у високій траві на луці, посівах, в бур'янах, чагарниках, серед очеретів тощо. З лігва видно лише його спину, що по кольору зливається з місцевістю.

Коли ж поля та луки оголюються, тоді кожна нерівність ґрунту, ріденький колючий кущик в степу, заглибинки на схилі балки служать зайцю тимчасовим притулком.

Спить заєць, як і всі дикі тварини, дуже чутко, притулившись до спини свої довгі вуха, кожної хвилини готовий зірватися з місця. Відчувши будь-який найменший шелест, він враз схоплюється і мчить шодуху геть. Лише в окремих рідких випадках затаюється і лежить нерухомо.

Розглядаючи з дітьми малюнок зайця, слід звернути їх увагу на те, що ноги у нього міцні і дуже сильні, а задні — значно довші, ніж передні. Коли заєць тікає від ворога, то дуже швидко плигає на велику відстань, відштовхуючись разом обома задніми ногами. Зайці легко тікають від лисиці, звичайної собаки, людини, і тільки гончі собаки можуть, весь час переслідуючи, втомити зайця і кінець кінцем зловити.

Зайців знищують всі наші хижі звірі, а особливо лисиця і вовк, та багато хижих птахів — орли, луні, сови, пугачі, круки і

навіть ворони. Угледівши зайця, хижі птахи падають на нього, вцеплюються своїми гострими кігтями в шкіру і вбивають міцним дзьобом.

Заєць — тварина нічна. Вдень він спить,

а смерком вирушає за поживою. Живляться зайці виключно рослинами. Влітку вони їдять усяке трав'янисте зілля і іноді пошкоджують городні та баштанні культури, а восени пасуться переважно на озимині.

Взимку ж, коли сніг суцільним шаром вкриває землю і зайцям важко, або й неможливо, догребтись до озимини, вони наближаються до людських осель, заходять в сади, в лісові та плодоягідні розсадники і обгризають своїми гострими довгими зуба-

ми (різцями) кору молодих дерев, тоненькі гілки, бруньки і цим звичайно завдають шкоди сільському господарству. Щоб запобігти цьому, дерева обв'язують соломою.

Часто заходять зайці й на городи, де росла капуста, і ласують її солодкими мерзлими стеблами, що стирчать з неглибокого снігу.

В більшості у зайців є більш-менш постійні місця зимової годівлі, і вони часто збігаються на них по декілька штук і, наївшись, граються одне з одним («жирують»).

Перед світанком заєць відшукує придатне місце для денного відпочинку, але ніколи не лягає відразу. Він спочатку заплутує свій слід: зробивши декілька петель, заєць раптом далеко плигає вбік (щоб перервати слід) і тільки тоді лягає під кущик, бур'янину або під грудку в борозні, зробивши собі ямку. Лежить, повернувшись головою до свого сліду, звідки найшвидше можна чекати ворога.

В сніжні зими, під час великих снігопадів, зайці зариваються в снігові кучугури, наметені по балках, під стіжками, на глибину іноді 2-х і більше метрів і у великі морози сидять там по декілька днів. В разі

небезпеки — вискакують, але не тут же, а десь далі, пробиваючи товщу снігу.

Весною та влітку (3—5 раз на рік) зайчихи народжують в своїх звичайних ямках («льожках») від 1 до 6 малят. Зайчата родяться зрячими, вкритими м'яким теплим хутром і вже в перші години починають бігати, а через 2 тижні переходять на рослину їжу.

Маленьке зайченя, взяте в руки, спочатку лежить нерухомо, мов мертво, і лише згодом починає кричати тонким голоском, немов плачучи. Більш дорослі при небезпеці вискакують з лігва, намагаються бігти і раптом звертають вбік і немов зникають, затаївшись в сухому листі або хмизові.

Як хутровий звір заєць в УРСР посідає важливе місце. Щороку лише на Україні здобувають понад 3 тисячі тонн поживного смачного м'яса і велику кількість шкірок. Отже, зайці вважаються корисними звірками і охороняються від винищення законом. Полювання на них дозволяється лише з 15 листопада (коли вже зайченята виростають) і до 1 лютого (коли починається період розмноження).

ЛИСИЦЯ

Лисиця належить до хижих звірів (родина собачих) і має всі характерні риси хижака: гнучке, спритне тіло, короткі, порівняно, але дуже сильні ноги, чудово розвинені нюх і слух. Довгий пухнастий хвіст допомагає їй під час швидкого руху при полюванні, і ним вона прикривається під час сну.

Лисиці поширені в усіх областях УРСР і живуть в найрізноманітніших умовах: і в лісах Полісся, і в гірських районах Карпат, і на степових просторах, і в плавнях великих рік, на оброблених ланах, серед деревних насаджень.

Різноманітністю природних умов пояснюється і дуже різноманітний склад їжі лисиці. Надзвичайно обережна і сторожка, з дуже розвиненими інстинктами, лисиця знаходить здобич, непомітно вистежуючи її і підкрадаючись.

Вона полює майже на всіх ссавців невеликого розміру — від зайців і до дрібних землерийок; поїдає птахів, жаб, комах — все живе, що під силу їй спіймати, стає здобиччю, не минає її гострих зубів. Особливо ж багато знищує лисиця мишовидних гризунів — мишей, сірих полівок, водяних пацюків та ін. Взимку лисиця годується майже виключно мишами і полівками, добуваючи їх навіть з-під снігу.

Полюють лисиці завжди поодинці — переважно вночі, хоч в окремі похмурі, туманні дні виходять за здобиччю й вдень. Влітку на кожному кроці цей спритний хижак знаходить собі різноманітну багату здобич і навіть робить запаси, ховаючи їх переважно в ямках та інших безпечних місцях.

Скрутно доводиться лисиці взимку. Шукуючи їжі, вона може перебігати далекі віддалі. Довгими зимовими ночами біжить і біжить вона засніженими просторами, держачи ніс проти вітру, щоб краще чути запах гнізд і писк звірків під снігом. Зрідка ляже задрімати під кущиками, заховавши ніс у пухнастий хвіст, і знову біжить. Час від часу, зачувши здобич, замре нерухомо і метнеться вбік, гребне лапами, схопить мишу і ковтне її разом з снігом або землею. Іноді зачеє лисиця і запах сплячого глибоко під снігом їжака, і тоді тільки голки залишаються від нього на снігу. Зрідка пощасти непомітно підкрастися до зайця або птаха.

Голод примушує звірів підходити близько й до житла: іноді лисиці залазять навіть у курник, але частіше злякані собаками біжать знову в степовий зимовий простір. Бродять лисиці і біля доріг, риються на смітниках і навіть ловлять рибу, яка підпливає до ополонік.

Вдень лисиці відшуковують собі якимсь чином місце для відпочинку і ховаються в нори лише у випадку великої небезпеки. Живуть же в норах під час виводу молодняка.

Нори лисиць дуже складні по будові і по своїй безпеці не йдуть ні в яке порівняння з ямкою — льожкою зайців. Обережний звір рие спочатку похилий хід на 1—1,5 метра в глибину, а потім продовжує його паралельно поверхні ще на 5—6 метрів. Щоб потрапити

в центр нори — гніздо, треба зробити декілька поворотів. Крім того, лисяча нора має декілька виходів.

В такій норі весною самка народжує від 5 до 12 сліпих і немічних лисенят, які відкривають очі на 13—15 день і швидко розвиваються. Мати приносить їм мишей і привчає цим самим до полювання. У червні молодь бере вже участь у полюванні разом з старими лисицями.

Лисиця має важливе господарське значення. Як і заєць, вона є основним хутровим звіром України. Особливо цінні серед лисиць так звані чорнобурі лисиці, яких добувають зрідка в поліських районах. Тепер організовують звірорадгоспи, в яких штучно

розводять чорнобурих лисниць і навіть виводять нові форми з різними відмінами забарвлення хутра.

У зв'язку з тим, що лисиці винищують багато шкідливих гризунів, вони приносять значну користь сільському господарству, особливо в степових районах — гризуни в цих районах становлять 90% у харчуванні цього звіра. Лише за одну ніч лисиця може знищити до сотні полівок.

Крім того, лисиці знищують значну кількість шкідливих комах в лісових насадженнях. Полювання на лисиць теж обмежено законом, щоб на Україні не переводився цей корисний звір.

ВОВК

Спритний, надзвичайно обережний і найлютіший хижак нашої фауни, якого бояться і всіма засобами уникають інші звірі, — вовк. Сама поява вовка в певній місцевості жахає всіх тварин — і свійських, і диких. Відчувши на віддалі вовків десь у лісі, коні хрюпуть і рвуться, а потім безтямно несуться вперед.

Вовк (сірий) теж належить до родини собачих і де в чому схожий на свійського собаку, але в той же час його можна легко відрізнити від собаки по характерних ознаках будови.

Вовки мають велику голову з широким лобом, прямостоячі вуха, стрункі, але дужі кремезні ноги, міцні груди, пухнастий довгий хвіст, який висить вниз. Зуби хижача міцні і гострі; особливо страшні ікла.

Вовки ще є майже в усіх областях України. Під час війни і зараз після неї кількість вовків збільшилась — на Україну втекла частина з західних лісів, коли там почалися військові дії; їх менше знищували, бо не до полювання було в ті важкі часи, а крім того і умови живлення для вовків були кращі (вбиті коні, мертва худоба, людські трупи). За останні роки кількість вовків знову зменшилась; тільки за час з 1947 по 1949 рік знищено було понад 7 тисяч цих хижаків.

Вовки живуть не лише в лісах, а й в чагарникових заростях, по ярах та степових балках, на півсухих болотах. В цих місцях вони знаходять собі більш безпечний захист від переслідувань людини.

Іжа вовків дуже різноманітна. В літній час вони живляться переважно дрібними тваринами — ховраками, сурками, хом'яками, молодими зайцями; полюють на косуль, оленів. Ідять вовки, як це не дивно, мишей, жаб, жуків (особливо вовченята), і рибу; іноді споживають гриби, ягоди ожини, яблука, деякі трави. Але найбільше знищують вовки свійських тварин, яких їм легше здобувати.

Весною (березень—квітень) вовчиці народжують 7—8 сліпих малят і вирощують їх у своїх лігвах. Лігва вовки влаштовують в густих та глухих лісах в ямах під вивернутими деревами, взагалі у зарослих, недоступних місцях. В степах, у безлісних місцевостях вовки роблять лігва в зарослих

густим чагарником балках, в сухих очеретах навколо озер або по берегах річок. Іноді вовчі нори зустрічаються і на відкритих місцях.

Вовчиця годує вовченят спочатку молоком, а згодом починає приносити їм зайчєнят, пташенят, привчаючи молодих хижаків до м'яса та полювання. Цікаво, що

вовки, поки не підروуть вовченята, ходять за здобиччю кілометрів за 6—9 від лігва, аби не відкрити його ворогам.

З молодняком буває влітку і старий вовк, що допомагає вовчиці виховувати дітей. До молодого виводку приєднуються і торішні вовченята цієї ж матері. Все літо вся вовча родина тримається свого потаємного кубла. На початку липня вовченята підрастають, граються біля кубла, як собачата, і починають підвивати, на їх голос відповідають іноді батьки, повертаючись з полювання. Це виття часто видає мисливцям місце кубла.

Восени молоді вовки починають виходити вночі на полювання разом із старими, і в цей час вовчий виводок нападає вже на свій-

ських тварин, що пасуться на луках, узліссі чи в полі, або які випадково заходять поодинокі далі від селища. Качки, гуси, ягнята, лоша́та, теля́та, свині — ніщо не минає гострих вовчих зубів.

Полюють вовки, як вже зазначалося, вночі, заходячи іноді на 40—50 км, але на день повертаються до рідного лігва. В листопаді вовки вже можуть жити самостійно і переходять на нові місця. Блукаючи, вовки можуть перепливати річки, бо добре плавають і не бояться води.

Але настає зима. Свійські тварини живуть вже в теплих стайнях, сара́ях; дикі тварини теж здебільшого заховалися в зимові кубла і нори. Сніг вкрив геть все навколо, і часто можна вже почути голодне виття.

Вовча родина з 8—15 звірів полює знову разом. Важко рухатися швидко по глибокому снігу, і вовки тримаються поблизу доріг, на підвищених місцях, де вітер змитає сніг. Під час своїх довгих переходів вовки біжать один за одним («гуськом»), і кожен із

звірів ставить свої лапи точно в сліди попереднього, і за зграєю залишається один ланцюжок слідів, немов би тут пройшов один важкий звір. Це полегшує рух, скрадає сліди. Годинами рухаються темні тіні на білих снігових просторах кожну ніч і у всяку погоду. Зрідка трапляється спіймати зайця або лисицю. Часто голодні звірі забігають в села, вдираються в кошари, підкопуються під стіни сараїв, хлівів, розвертають солом'яні дахи.

Особливо велику шкоду завдають вовки в областях північного оленеводства і на півдні, де скот пасеться цілий рік. Нападаючи на великих тварин, вовки хапають зубами свою здобич за задні ноги, за морду, або, плигаючи зверху, перегризують їй шию. Сильні і невтомні звірі женуть коней, оленів, лосів доти, поки вони не знесиляться. Вовки, як бачимо, є лютими ворогами як сільського, так і мисливського господарства і підлягають нещадному знищенню. Їх ловлять капканами, стріляють на облавах, переслідують з собаками, б'ють з літаків.

ВЕДМІДЬ

Інше життя у ведме́дя. Ведмеді тепер на Україні вже не водяться, хоч не так давно вони ще були у невеликій кількості в лісовій, а почасти в лісостеповій зоні УРСР. Іноді вони випадково зустрічаються в Чернігівській області, куди заходять з північних лісів.

Ведмеді взимку перебувають в сплячці і виходять з своїх зимових лігв весною. Перший весняний час ведмедям доводиться скрутно. Важкі, великі звірі провалюються у талому снігу. Корму в лісі в цей час майже немає. Ведмеді прокопують глибокі ходи в мурашниках, добуваючи мурашок, шукають падаль, нападають на копитних тварин. Коли зійде сніг, ведмеді збирають торішню клюкву, жолуді, букові горішки. Забравши в лапи молоду поросль, ведмеді обгризають бруньки.

Взагалі ці величезні незграбні тварини живляться переважно рослинною їжею. Навіть влітку улюбленою їжею ведмедів є ягоди чорниці, брусники, смородини, малини тощо. Живучи поблизу річок, вони ласують рибою. Всім відомо, як ведмеді люблять мед, який знаходять в дуплах, де живуть лісні бджоли, або коли заходять на пасіки. Восени часто відвідують поля з дозрілим вівсом і більше псують рослини, ніж з'їдають їх.

Ведмеді рідко нападають на людину першими. Відчувши небезпеку, вони намагаються зникнути. Але лихо мисливцю, який лише поранив ведме́дя і не зміг втекти або добити звіра.

Восени ведмеді залягають в сплячку ще до першого снігу. Свої зимові лігва вони влаштовують поблизу води і часто недалеко від житла людини. Для лігва обирають заглибини під корінням великих дерев і, залягаючи, підламують навколо молоді ялинки, прикриваючи себе зверху. Сніг поволі утворює над лігвом величезну кучугуру.

Маленькі ведмежата (2—3) з'являються на світ взимку, в найхолодніші місяці і перебувають разом з матір'ю в лігві. Родяться вони сліпими, вагою біля 0,5 кг. Починають бачити через місяць. Ведмедиці вияляють велику турботу про дітей і захищають їх, не шкодуючи власного життя. Зустріч з ведмедицею-матір'ю дуже небезпечна, особливо, коли ранять її або ведмежат.

Ведмі́дь є теж одним з головних хутряних звірів СРСР і охороняється законом.

Т. КОВПАНЕНКО.